

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык... Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык...

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык... Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык...

БОЙДУС-БИЛЕ ДОРТ ХОЛБААЛЫГ

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык... Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык...

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык... Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык...

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык... Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык...

БАЙЛАК ОРАН: ООҢ КАМГАЛАЛЫ

Хирлендирген дээр чамдык буруу артыкчылык... Байлак оран: ооң камгалалы...

Хам-Сыра талазында Бин-Хемде чедир девискээри... Байлак оран: ооң камгалалы...

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык... Байлак оран: ооң камгалалы...

Бойдус камгалалынын айтырыгларын чуугаалайык... Байлак оран: ооң камгалалы...

Бойдус болгон кижилер

Тожу кожуунда долгандыр хураалда камгалалар айтырыгларын чуугаалайык...

ЧЕДИ-ХӨЛДЕ БАЙДАЛ КАНДЫГЫЛ?

Долгандыр хураалда улетпур бугурууге... Чеди-хөлде байдал кандыгыл?

Кулавырларын талазы-биле ол байлак... Чеди-хөлде байдал кандыгыл?

Чылдарда чаксы уер... Чеди-хөлде байдал кандыгыл?

Часкы уер... Чеди-хөлде байдал кандыгыл?

Часкы уер... Чеди-хөлде байдал кандыгыл?

ХЕРЕКСЕВЕС ДАРГАЛАР, КЭЭРГЕЛ ЧОК КИЖИЛЕР

Хендерге — бойдус байлаанын талазы-биле Тывада эң байлак черлерин бирээни... Херексевес даргалар, кээргел чок кижилер...

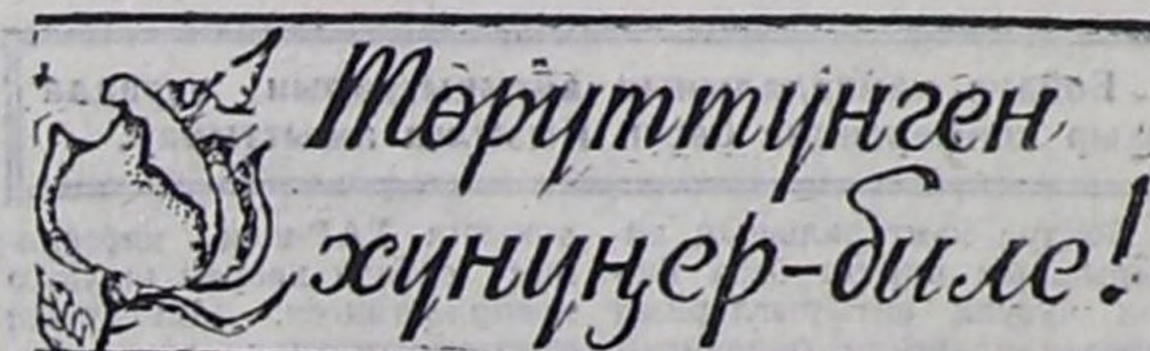
Сүге-Маадыр СОТПА, Ак-Тал суур.

«Ак-Тал» совхозтун склад тоорунда граниттен деп холуп турган апаран... Сүге-Маадыр СОТПА, Ак-Тал суур.

Культура амыдыралындан

АРТИСТ, РЕЖИССЁР, ДРАМАТУРГ

Оң намдар-төгүзү-биле бичин када таныжа каап-даалдыр. Бир эвес Клара Чамьяновнадан каян, кая, каянды өг-бүлөгө төртүтүнгөн салер деп айтырар болузууса, ол биске малчын араатчы аалына, 1930 чылдын частын башкы айны-нын орган үезинде, сарыг одек кырынга ток кээп дууңер мен деп харыылар. Ол үениң бзуу биле чаа төртүтүнгөн уругта а-шолла тыспара, лама чалап, ном-судур аштырар чаңчыл бзуулар чалаттырган лама башкынын айтканы-биле Оюу-Чинчи деп аттыг болганын-даа хөөрөп бээр. Ол чараш ат база ужуруду тывыстырган. Лама башкы ат адаарда, чаа уругунун эңчирин ачып көөрге, чучак иштиңде бичин чүве тоор-даа кире эвес, артында хү-лүмзүрүп каап чыдар бол-ган. Бичан ол лама: «О-о, бо-даа онза шооалаң кижэ боор-дур. Кыдат, Төвүтүн өңгүр хередиң оюу деп үнелгиди даң чинчигиң дег чараш кижидир, бичангаш оң адын Оюу-Чинчи деп адаар болза чогуур-дур» — деп доомал.

Оюу-Чинчи ол ады-биле Шеминич эге чада школа-зынга өөренип кирген, ол-ла ады-биле Кызылдын каттыш-кан школазынын 6-ты клас-зын дооскан. Ынчалза-даа Оюу-Чинчи ол чараш адын-дан комсомолга кирип ту-ра чарылган, чүге дээрге комсомолчу кижэ ол үениң бзуу-биле колдуунд артыг аттыг болуп ужуруду. Оюу-Чинчи деп ат бичалдыр ам ылары деп орус ат-биле со-луттуңган. Ол-даа канчаар, ат ат-ла ынаанан, ужурдан эртер эвес.

Клара Чамьяновнаның намдарында база бир солун чүдү — оң күш-ажылчы базамнарнын чаа эрге, барыч ол алды харлында-ла эгелээни. Ол баштайгы базамнар ам артында эң нарын мергежиңи — башкы ажылдыдан эгелээни. Ийи чылдын башкылашкыны Кызыл-Арыг, Хорум-Дат

школаларынга ынчалдыр эртен. Аныяк кижиге ол амыдыралчы дадыгышкын болбайн канчаар. Чалык кыстың эртем-билитге сун-дузу ону төрөн Тывазын-дан ырадып, ол үеде оо-даарга, дуу бир чер-делегей кыдында кылдыр сагың-дырар Ленинград хоорайга барып чедирген. Бөдөй өгө төртүтүнгөн, мал-маган ара-зынга өскөн кодаа уруг үз-беле ол сес харлап чо-рааш, европийн культу-ра-ның оода, төвү турган Ленинград хоорайга, барып-барып А. Н. Островский аты-рыг театр институтунда өөренип киргени ол безин бир-ле тоол-домак, бодун төөгү.

Аныяк кыс Клара ынчал-дыр чаа амыдыралчы агы-мынча, өске делегейге шы-мың кирип, артист, актер мергежилдин чагытала-рын, уран аргыла-рын шингээди ал эгелээни. Чоокта чаа-ла аалының са-рыг өдөөн сузуп, хову-шө-лдерин олар-белчириңн ке-чип маңап чооан уруг-та тоол шагда чүве дег, орду-суурталарыг хоорай, шил-диз дег сена ындыг амьр каа шингээтинге бээр ийи, ам артында дыл билбес кижиге баштайгы чартык чыл-да суг баш мунгалла бер-ге болган. Ынчалза-даа алы-ындыл тура-суруңуң уруг түңдөл үнгөн, бергерге то-рубаан. 1955 чыл. Инсти-тут шылгалат дипломуңа кел доостунган. Аныяк кыс алы-ынча, төрөн Тывазынче хапкан. Эрте-билги чет-чир, ам чүгө ажылдаар-ла, ажылдаар.

Клара Чамьяновна ын-чалдыр Тываның хөгжүм-ниң теартынага артиста болуп, сес чыл ажылда-ан, солун-даа, нарын-даа мер-гежит. Оң соон-да база катан Ленин-град. Ол ам хоорайнын те-атр, музыка, кинематограф-ия институтунун режиссура сабырлыгына үш чыл өөрени-ген. Чаа мергежиң, чаа эр-тең, Клара Чамьяновна анза база эвээп эвес

ге драматургтар эвес, партия обкомунуң көсүкү ажылдак-чыгы үнелел берген. Шин-тир чагыс — билдирмес, театр институту дооскан аныяк уругунун шинзиң сенаже үндүрбес. Кижилерге бзууреп, хүндүткелди көргүзүп, чогаалчыгы ижиңге дузалал, арга-сумениң каткан болза, озуу олурар таланттылар аныянда-ла чоң мурунга көстүп кел-турган-дыр. «Кыстың ооруу» дуй турган, мойнуңа моол боз огу дыйнаас дү-жүмүстүң аргызын бозун сурааш чоор бис. Авторун баштайгы ажылы сөөлдүнө барып сенага көстүп келсеңи көрүкчүлүг билир. Ын-чангаш аңа артык чүгө үндүрүп херээк чоор.

Клара Чамьяновнаның бижээн шилдерин даңызын көрүп олур мен. «Кыстың оору» ашымнаас артка болу-ра бээр, авторун хову эгези салдыныш хона берген хи-даныг. Баштайгы шинзиң «шниткелге» берген, ури чүгүдөн, чогаалчыгы ажыл-дан көңүс ырак, шыны-биле чугаалаарга, ол талазы-биле мугулга даргага «сургаат» соонда, кезек каа шимээң чөк олурган. Чүгө беш чыл эрте бергенде, чагыс кезе-гелги шилери бижиттинге-лээң. Ол — 1962 чылдар. Шының-ла, ол чыл авторунун чогаалчыгы ижиңге мерге-жиң «дүжүктү» чыл болган. «Вин фермада», «Баштайгы ынаашыл», «Аныяктын аныяк кымы» деп шилде чыл тыва сенага каш-ла драматургтарын шилери үнүп турган. «Кыстың оору» мырыңай чаш турган, ада-нын эрге-часын көр-бөң, кыдыгылап чорза-ла, дыка хөй чылдар эрте бергенде, база катан чаш уруг болуп төртүтүңген.

Кижилерге бзуурбес, кес-түл-ле турган талантыңың та чүвүн уругу-биле детки-вейиң барган чүве, ол үениң тоталитарнык бзу-чүрүмү чыңаар аныяк уругун чога-алчыг орунунга көңүл бөл-гөң аат болу берген. Оң баштайгы бижээн шинзиң, Бора-Тайганың шиңи коллек-тивтери 1964 чылда көрүк-чүлөргө бараалгаканнар. Бо шилде оорлар, худиганары сойгалап турар. Ол үениң негелдези-биле сенаже үн-мес ужуруду чогаал. Совет шитилел суг дег ак, ону чүгө эки деп мактаар деп суртаал колдап турган шынакчы. Кижилерниң аа-жың-чаңында бо четпестер кедиз барып улуг уруктуг болу бээрин автор эскерси. Бир эвес ону ынчан инжиң-гейге алган болза, бөгүңү көм-херек үлүгдешкениңиңиң байдалы бир ызы-даа турары чаңчык.

А. К. БАКУЛИНИЦ
ӨЛҮРТКЕНИНГЕ
ХОЛБАШТЫР
Хөй-инитиниң хөлээш-чинин болдурган Кызыл ко-жуун чагырганың дарга-зы, Тыва Республиканың Чааке кижигуну Александр Константинович Бакулини-нин өлүргениниң истелгези үргүңүлел турар.

«Шынын» дуржулгазы кожуунар солунуңа боттук салдыр чедирген. Оң бир бадыткалы болза, хоочун журналист Алексей Хунаевин Аирин «Улуг-Хемге» бир көсөк брттинал ажылдааны. Чоңун карла көскү, кулаа көскү, рес-публиканың кол солунунуң ажылдакчының билиң-мергежилдин белиңиң дугайында чугаа-домак ко-жуунга доранат турган бер-ген.

Клара-даа продукциянын саттыгынын, чараш аян-шчынын чедип алырынга, утка-шнар-биле хезир-бу-дүштүң чыгыс аай болурун хантырарыга ажыл-ижиге үс-шөөр, профессионал-дарын укур-туазың улуг. Угаан-болалтын хелээшкы-нин тыва дитер төлүг дыл-че шилдеринге «Шынын» ачы-хаыла-ын билер бис. Бичангаш демир-жүжүңүн бажы үргүлүч чиле чооруу солунунун дугайын бижип олур мен.

Чүгө оюлга эвес, солун-нун кайы-лаа жырлар-чыт А. Х. Аир сугда калыгы-ла, көстүп болган суга-зын-да. Баш удур белет-ленип, парралга үргүлүч ажил-дип келгенчир ужуру ол. Полководу Суворовтын чалыныг өстери ышкын аан: «Өөрөңгө катыг берге болура, чалыкышкы-ныга чич адак болур».

Бо чылдын февраль 23-те «Шыны» солунга Алек-сей Аирин «Ана дайнычы Мөгө» деп өчөгүн соңуу-гал-биле номчутум. Моон мурунчыл бижип турганы материалдынтан бо ажил-ды черле чытып калбас-тыг, Очулуктуң аныг дег, кыт боз үздүн тыва аян-шчыны-биле дүргү бур-геткен. Хоочун көңүл дег үндөгөр домоты ол солун болушунун база катан ба-дыткал турары ол.

Эңи боолаары, карнык чыста алары-биле Совет Эвилетинин маршалын өөр-түпкөн эки тыва дайычыны

«Шынын» 70 чылынга
Алексей Аирин мынчаар бижип каанын номчуңулар-га база катан көрүзө-би-де оон кыска үзүңдүн кий-рбес артык чоң болу:

«Ана дайнычы Мөгө, от шумуңунче кылашты-ап марш — дээн соонда койгун хаманчок, дырбактыг безин оода халык бээр хире буттуг, оода сыйныг, күдэр эр ситилдег төп үнүп келеш, лынчызын белеткей тулуп алды.

Чангыс чер-чуртугуну көрүп алган, канчаар ири, тыва огу ачы чүвөн шы-даар боор деп, шилдеме чугаалагынын, «аарып» ту-рууда, наска бөрт уштунуп келди. Дар-ла дээн, чуга шуугайган кылган наскаң чарлып чаштай берген.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100. Индекс 66/000

РЕДАКЦИОННЫЙ КОЛЛЕГИЯНЫ: П. С. Базар (гол редакторунуң оралакчысы), А. Б. Монгуш, А. О. Оксук (картыгалыг секретары), М. М. Саар (гол редакторунуң оралакчысы), П. С. Эрген.

РЕДАКЦИОННЫЙ ТЕЛЕФОННАРЫ: Көз оозактор — 3-43-34; келген кижилер хүзөөп алар чар — 3-34-26; гол редакторунуң оралакчылары — 3-33-91; 3-34-17; хырысалагы секретары — 3-34-92; оралакчыла-ры — 3-45-93.

КОПИСТЕР: шитилел азыралы — 3-34-19; 3-34-98; 3-34-57; культура, өөрөлөгө болган чогаал — 3-39-15, ме-дальер болган спорт — 3-37-11, оюлга — 3-34-39; 3-34-93; чагыл — 3-39-03; корректорлар — 3-41-23; үндүрүчүлөр — 2-27-41; солун кесибей барганда — 3-57-92; 3-14-94; бух-галтерия 3-41-16.

Солун Россия Федерациязынын Паралага болган масе-алат информатия чептеринин талазы-биле коюлжу-тузалагыны саткылазынга контроль болган бүртүкеллиниң Тыва делегация артында бирүктүгөн.

Тыва Республикаың Пар-алага болган информатия талазы-биле Күрүне комите-тинин вице-президенти: Кызыл, Шетипков болган Краевенко күлүмчүзү, бажың № 1.

ЧАРЛАЛАДАР
«Тывагазавтосервиз» акционерлиг нии-тител ГАЗ марканың дизельлиг машиналарыга артык кезектерин Ленин күлүмчүзү 58 дугаар ба-жында «Волга» деп магазинде сатып турар. Туга-ла шилдиниң-ла төлөп болур. КЫЗЫЛДА СКЛАДТАРДАН:

— ГАЗ 3307 бортуг машинанылар — өртээ 25 млн. рубль;
— ГАЗ 4301 бортуг машиналары — өртээ 25 млн. рубль;
— ГАЗ-САЗ-4509 самосвал машиналары — өр-тээ 30 млн. рубль;
— ГАЗ 31029 «Волга» машиналары — өртээ 37 млн. рубль;
— ВАЗ-33021 «Газель» машиналары — өртээ 30 млн. рубль сатып турар.
— ГАЗ-31029 машинаның кузову 1 комплектини — өртээ 19 млн. рубль;
— ГАЗ-3307 машинаның кабини 1 комплектини — өртээ 5 млн. рубль.
— «Хлеб» деп изотермиктиг кузовтар — өртээ 7.6 млн. рубль, «Газель» кузову — 6 млн. рубль, «Абхачен» кузову — 10 млн. рубль.
— ГАЗ-53 машинаның шимчедикчизи — 9.3 млн. рубль.

Айтырар телефон: 3-26-31. Кызыл хоорай, За-водская күлүмчүзү, 30.

Солун неделада 5 пага үср, Хемээл 2 паралага амазы, Тираж 18615.

Падеке 54240, Чагыр № 35 — 317.

АГАР САНЫ: «Тыва соцбанк» № 363505

«КАА-ХЕМ»: «Неспя-ци» в Сяотэ» 12.30, 15.00, 17.30 шактарда.

«БОСГОК»: «Сокровище Монте-Кристо» 14.00, 17.00 шактарда.

«НАГЫРАЛ»: «Рай» 10.20, 13.40, 17.00 шактар.

«ОТЧУГАШ»: «Собачье счастье» 9.30 шакта, «Вис-тиг үениң маадыры» («Бе-д») 14.00 шакта, «Элээн каш эки эрлер» 16.20 шак-та.

Харылазын болгаш информатияны күрүне бду-рулгези күш-ажылды хоочуну Эвдокия Тимофеевна Макаренкога оюңу эзип

Николай Николаевич МАКАРЕНКОНУң мөчээни-биле холбаштыр ханың каңжыдалды илергейлеп тур.